

تأثیر ویژگی‌های شخصیتی کاربران

بر قضاوت ربط

فائزه فرهودی*

دانشجوی دکتری علم اطلاعات و دانش‌شناسی
دانشگاه آزاداسلامی؛ واحد علوم و تحقیقات تهران

نجلا حریری^۱

دانشیار؛ گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی
دانشگاه آزاداسلامی؛ واحد علوم و تحقیقات تهران

دریافت: ۱۳۹۱/۰۸/۲۷ | پذیرش: ۱۳۹۱/۱۲/۰۸

فصلنامه علمی پژوهشی
پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران
شاپا (چاپی) ۲۲۵۱-۸۲۲۳
شاپا (الکترونیکی) ۲۲۵۱-۸۲۲۱
نمایه در SCOPUS و ISC
http://jimp.irandoc.ac.ir
دوره ۲۹ | شماره ۲ | صص ۳۱۷-۳۳۱
زمستان ۱۳۹۲
نوع مقاله: پژوهشی

چکیده: هدف این پژوهش بررسی تأثیر ویژگی‌های شخصیتی کاربران بر قضاوت ربط آنان بود. در پژوهش‌های مختلف، تأثیر عوامل گوناگون بر قضاوت ربط سنجیده شده، اما در هیچ پژوهشی تا کنون تأثیر عامل شخصیت افراد در بازیابی اطلاعات بررسی نشده است. روش این پژوهش، پیمایشی-تحلیلی و جامعه پژوهش شامل ۴۰ دانشجوی سال آخر یا فارغ‌التحصیل کارشناسی ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی بود. برای سنجش ویژگی‌های شخصیتی، از پرسشنامه پنج‌عاملی شخصیت استفاده شد که ویژگی‌های شخصیتی افراد را برحسب پنج عامل برونگرایی، انعطاف‌پذیری، توافق‌پذیری، عصیت و باوجدان بودن مورد بررسی قرار می‌دهد. قضاوت ربط نیز توسط جامعه پژوهش در مورد ۱۰ رکورد اول بازیابی شده از موتور جست‌وجوی گوگل برای پنج کلیدواژه انجام و مانعیت جست‌وجوها محاسبه شد. نتایج این پژوهش نشان داد که علی‌رغم کنترل حداکثر متغیرهای مداخله‌گر در پژوهش توسط پژوهشگر، قضاوت ربط کاربران مشابه یکدیگر نبود و یافته‌ها حاکی از آن بود که از بین پنج ویژگی شخصیتی بررسی شده، برونگرایی و توافق‌پذیری رابطه معنادار و مثبت با قضاوت ربط داشتند و بین قضاوت ربط و ویژگی‌های شخصیتی انعطاف‌پذیری، باوجدان بودن و عصیت، رابطه معناداری مشاهده نشد. به عبارت دیگر، کاربران با ویژگی‌های شخصیتی برونگرایی و توافق‌پذیری، مدارک مرتبط بیشتری را نسبت به سایر کاربران بازیابی کردند. به‌طور کلی برخی ویژگی‌های شخصیتی کاربران، قضاوت ربط آنان را تحت تأثیر قرار داد. مدیران کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی می‌توانند با ایجاد شرایط شغلی مناسب برای کارمندان و همچنین فراهم کردن محیط آرام و مناسب برای مراجعان، در بهبود روند جست‌وجو نقش به‌سزایی داشته باشند.

کلیدواژه‌ها: ویژگی‌های شخصیتی؛ قضاوت ربط؛ بازیابی اطلاعات؛ مدارک مرتبط؛ نیاز اطلاعاتی

* پدیدآور رابط:

faezehfarhoodi2000@yahoo.com
l. nadjlahariri@gmail.com

۱. مقدمه و بیان مسئله

مفهوم نظری ربط عموماً دلالت بر ارتباط و همخوانی بین نیاز اطلاعاتی کاربر و محتوای اطلاعاتی مدرک دارد. مفهوم عملیاتی آن به این معنی است که کاربر می‌تواند درباره رد یا قبول اطلاعات اخذشده از یک نظام اطلاعاتی تصمیم‌گیری کند. ربط، معیاری برای ارزیابی سودمندی و مؤثر بودن بازیابی اطلاعات است (Borlund 2003). ربط را می‌توان در دو بُعد متفاوت شناسایی کرد: الف) ربط ذهنی، که وابسته به فرد جست‌وجوگر و نیازمند اطلاعاتی است؛ ب) ربط عینی، که وابسته به نظام اطلاعاتی است (ویکری ۱۳۸۰). به تفاوت میان دید کاربر و دید نظام اشاره کرد و نشان داد که ربط یک مدرک در ارتباط با موضوع مورد نظر ممکن است با ربط همان موضوع از دید کاربر متفاوت باشد. در پاسخ به محدودیت‌های دیدگاه نظام‌مدار، دیدگاه کاربرمدار ظهور کرد. در این دیدگاه تعامل کاربر با نظام مورد بررسی قرار گرفت و از کاربران نهایی خواسته شد که بر اساس معیارهای شخصی، درجه ربط مدارک بازیابی شده را مورد ارزیابی و قضاوت قرار دهند (Ellis 1996). کاربران انتظار داشتند مدارکی را بازیابی کنند که نیاز اطلاعاتی آنان را مرتفع کند و اغلب بدون توجه به ویژگی‌ها و عوامل بیرونی و درونی، اقدام به جست‌وجو و تصمیم‌گیری درباره مرتبط بودن مدارک بازیابی شده کردند؛ اما در این فرایند عواملی وجود داشت که بر ارزیابی مدارک بازیابی شده توسط آنان تأثیرگذار بود. میزان مرتبط بودن نتایج بازیابی شده در افراد مختلف، در زمان‌های مختلف، در موقعیت‌های مختلف و در نظام‌های مختلف، متفاوت بود و به اصطلاح قضاوت ربط، امری نسبی بود (فتاحی ۱۳۸۳). «ساراسویک» معتقد بود که ربط در قالب یک زمینه^۱ بروز می‌کند و نشان داد مجموعه شرایط روانی و ادراکی فرد در موقعیت و زمان خاص باعث می‌شود که فرد به مؤلفه‌های ذهنی و محیطی توجه کند (Saracevic 1996). «فتاحی» در مقاله خود عوامل گوناگون ملموس و ناملموس تأثیرگذار بر قضاوت ربط^۲ توسط کاربر را، (۱) مسئله و نیاز اطلاعاتی کاربر، (۲) اولویت‌ها و ملاحظات فردی کاربر، (۳) دانش پیشین فرد کاربر، و (۴) زمان طرح پرسش از سوی کاربر و تعامل با نظام، معرفی کرد (۱۳۸۳). پژوهش «راتون» یکی از پژوهش‌هایی بود که به وضوح نشان داد در فرایند بازخورد ربط، نقش رفتار کاربر تا چه اندازه می‌تواند تأثیرگذار باشد (Ruthven 2003).

1. Context
2. Relevance Judgment

«برگمن» در مقاله خود به بررسی تأثیر مهارت فنی و تحصیلات کاربران بر عملکرد نظام بازیابی اطلاعات پرداخت و نتایج پژوهش او نشان داد که مهارت فنی کاربران، نقش به‌سزایی در ارزیابی ربط کاربران ایفا می‌کند. کاربران دارای گنجایش‌های ذهنی، هوشی و توانایی‌های متفاوتی بودند و این عوامل همگی در عملکرد نظام و چگونگی تشخیص کاربران از مدارک به‌دست آمده از بازیابی، تأثیرگذار بود (Burgman 1989). «کتر» و «کدرا» اعلام کردند که عوامل بسیاری بر قضاوت ربط اثر می‌گذارد (Caudra & Katter 1967). از جمله مهم‌ترین آنها نوع مدرک، موضوع، سطح دشواری، آموزش کاربر و زمان جست‌وجو بود (Harter 1996). کول نیز عوامل مؤثر بر قضاوت ربط را در پنج گروه موضوع، محتوا، فرمت، بازنمون، و ابعاد قضاوت تقسیم‌بندی کرد (Cool 1993) (در: Maglaughin & Sonnenwald, 2002). نتایج تحقیق «شامبر» و «باری» نشان داد که ارزیابی‌های کاربران از ربط، به دریافت‌ها و برداشت‌های هر فرد از وضعیت مشکل خود و به‌طور کلی به محیط اطلاعاتی بستگی دارد و دریافت‌های فردی دربردارنده عوامل زیادی است که ورای محتوای اطلاعات قرار دارد (Schamber & Barry 1998). با توجه به پژوهش‌های ذکر شده، برخی عوامل مؤثر بر قضاوت ربط توسط پژوهشگران بررسی شده است، اما به تأثیر عامل ویژگی‌های شخصیتی^۱ افراد کمتر پرداخته شده است. پژوهش حاضر تأثیر این عامل را بر قضاوت ربط مورد بررسی قرار داد. بازیابی اطلاعات فرایندی تعاملی است؛ به‌عبارت دیگر، کاربران دریافت‌کننده منفعل اطلاعات نیستند. کاربران به جست‌وجو و بازیابی مدارک می‌پردازند و با توجه به نیاز اطلاعاتی خود آنها را ارزیابی می‌کنند. اما آیا هر یک از کاربران با ویژگی‌های شخصیتی متفاوت، ارزیابی‌های یکسان و مشابهی نسبت به مدارک بازیابی شده دارند؟ با توجه به اینکه انسان موجودی است تحت تأثیر عادات و کنش‌های روانی که شخصیت او را تشکیل می‌دهند و عملکرد انسان محصول تعامل این عوامل است، لذا شناخت این عوامل برای بررسی عملکرد او اهمیت ویژه‌ای داشت. شخصیت، مجموعه‌ای از الگوهای پایدار فرد در ادراک، شناخت و روابط بین فردی است. از منظر روان‌شناسی واژه «شخصیت»، تمامیت فرد و تمامیت عادت‌ها و کنش‌های روانی او را نشان می‌دهد (شعاع کاظمی ۱۳۸۸، ۱۰۲)؛ و مجموعه‌ای از ویژگی‌ها و صفات آدمی است که الگوهای نسبتاً پایدار پاسخ وی به موقعیت‌ها را تبیین می‌کند (Murphy & shofer

(1991). در بحث شخصیت، دو دیدگاه مهم وجود دارد: (۱) دیدگاه صفت‌گرا که در آن شخصیت آدمی به عوامل درونی و وراثتی نسبت داده می‌شود؛ (۲) دیدگاه موقعیت‌گرا که شخصیت آدمی به عوامل محیطی و موقعیتی نسبت داده می‌شود. بر اساس نظریه صفات شخصیت، جنبه‌های مهم رفتار و تجارب آدمی را می‌توان با تعداد محدودی از صفات توصیف کرد. هر یک از این صفات در جامعه توزیع بهنجار دارد. مثلاً از نظر صفت برون‌گرایی، بیشتر مردم در حد متوسط و عده کمتری در دو حد انتهایی این صفت قرار دارند. در سال‌های اخیر این نظریه بر اساس الگوی پنج عاملی شخصیت تبیین شد (Casta 1992 & Mc cara). بر اساس این الگو شخصیت انسان به وسیله پنج عامل بزرگ تبیین شد (کوپر ۱۹۹۸) که در ایران پایایی و روایی این الگو توسط عنبری بررسی شد (عنبری ۱۳۸۲). هر یک از این پنج عامل از شش صفت یا عامل فرعی تشکیل شده‌اند که این عوامل و زیرمجموعه آنها عبارتند از:

۱. عصبیت (روان‌نژند‌گرایی)^۱: با ثبات هیجانی و سازگاری رابطه دارد. صفات اضطراب، پرخاشگری، افسردگی، کمرویی، تکانشگری و آسیب‌پذیری زیرمجموعه آن محسوب می‌شود.
۲. برون‌گرایی^۲: که با گرایش به مردم‌آمیزی، فعال‌بودن، گرایش به شادمانی و خطرجویی ارتباط دارد. صفات زیرمجموعه آن گرمی و صمیمیت، مردم‌آمیزی یا گروه‌گرایی، جرأت، فعال‌بودن و هیجان‌های مثبت است.
۳. انعطاف‌پذیری^۳: که با ویژگی‌هایی مانند بازبودن نسبت به تجارب، غنای تخیل، کنجکاوی به جهان، آزاداندیشی و عدم سنت‌گرایی ارتباط دارد. صفات زیرمجموعه آن تخیل، زیبایی‌شناسی، احساسات و هیجانی‌بودن اعمال است.
۴. توافق‌پذیری یا دلبند‌بودن^۴: با گرایش‌های میان‌فردی و محبوبیت در گروه ارتباط دارد. صفات زیرمجموعه آن اعتماد، رک‌گویی، نودوستی، فروتنی، همراهی^۵ و نرم‌خویی^۶ است.

1. Neuroticism (N)
2. Extraversion (E)
3. Openness to experience (O)
4. agreeableness (A)
5. compliance (C)
6. tender-mindedness

۵. باوجدان بودن: این عامل با کنترل تکانه‌ها و خویشتن‌داری، بااراده و مصمم بودن، برنامه‌ریزی در کارها و گرایش به موفقیت ارتباط دارد. خرده مقیاس‌های این عامل شایستگی و کفایت، نظم و ترتیب، وظیفه‌شناسی، تلاش برای موفقیت، خویشتن‌داری و دوراندیشی است (Casta & Mc cara 1992).

۲. فرضیه پژوهش

بین ویژگی‌های شخصی کاربران و قضاوت ربط آنان هنگام جست‌وجو رابطه معناداری وجود دارد.

۳. روش‌شناسی پژوهش

روش پژوهش پیمایشی - تحلیلی بود. جامعه این پژوهش را ۴۰ نفر از فارغ‌التحصیلان و دانشجویان سال آخر کارشناسی ارشد رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران تشکیل داد. در این پژوهش لازم بود کاربران تجربه جست‌وجو از موتورهای جست‌وجو را حداقل به مدت سه سال داشته باشند. همچنین سعی شد عوامل مداخله‌گر مانند عدم آشنایی با جست‌وجو، در مقاطع تحصیلی گوناگون بودن، تحت فشار بودن دانشجویان در سال‌های اول تحصیلی به دلیل انتقال از محیط خانوادگی به خوابگاه و مانند آن کنترل شود. پرسشنامه الگوی پنج‌عاملی شخصیت «کاستا» و «مک کارا» (Casta & Mc cara 1992) در این پژوهش استفاده شد که ویژگی‌های شخصی افراد را برحسب پنج عامل برونگرایی، انعطاف‌پذیری، توافق‌پذیری، عصیت، و باوجدان بودن مورد بررسی قرار می‌دهد. این پرسشنامه برحسب رویکرد صفات در مطالعه شخصیت طراحی شده و فرم‌های مختلفی از آن توسط روان‌شناسان طراحی شده است. معتبرترین آن در دو فرم کوتاه و بلند طراحی شده که فرم بلند آن ۳۰۰ سؤالی و فرم کوتاه آن ۱۲۰ سؤالی است. در این پژوهش از فرم کوتاه استفاده شد. این پرسشنامه در کشورهای مختلف اجرا شده و روایی آن مورد تأیید روان‌شناسان است. پایایی عامل‌های این پرسشنامه در پژوهش حاضر با استفاده از آلفای کرونباخ بیش از ۷۵ درصد بود. برای هر یک از گویه‌های پرسشنامه، مطابق با طیف لیکرت، پنج گزینه کاملاً مخالف، مخالف،

بی تفاوت، کاملاً موافق و موافق در نظر گرفته شد که ارزش های عددی آنها به ترتیب از یک تا پنج بود. ۱۰ رکورد اول بازیابی شده از موتور جست و جوی گوگل برای پنج کلیدواژه توسط پژوهشگر تهیه شد. کلیدواژه ها فارسی در نظر گرفته شد و عبارت بودند از: آموزش عمومی و کتابداری، ربط شناختی، حفاظت کتابخانه های دیجیتال، تفکر سیستمی، اقتصاد اطلاعات و کتابخانه ها. این کلیدواژه ها توسط پژوهشگر از عناوین جدیدترین مقالات مجلات معتبر در زمینه علم اطلاعات و دانش شناسی انتخاب شد. عملیات جست و جو توسط پژوهشگر انجام شد تا شرایط قضاوت ربط برای همه کاربران یکسان باشد؛ رکوردهای بازیابی شده برای همه یکسان بود و نیاز به در نظر گرفتن مکان و زمان واحد برای جست و جوی کاربران نبود و چون صفحات وب دائم در حال روزآمد شدن است و امکان ایجاد تفاوت در نتایج بازیابی کاربران، حتی در فاصله زمان های کوتاه وجود داشت؛ لذا با انجام جست و جو توسط پژوهشگر این مسائل مرتفع و از دخالت متغیرهای مداخله گر حتی الامکان کاسته شد. در فایل Word حاوی رکوردهای بازیابی شده، امکان دسترسی کاربران به رکوردها از طریق لینک وجود داشت. کاربران رکورد یا رکوردهایی را که مرتبط تشخیص دادند علامت زدند. تشخیص میزان ربط مدارک بازیابی شده کاملاً به عهده خود کاربر بود. کاربر مدارکی که قبلاً در اختیار داشته و در زمان جست و جو دوباره با آنها مواجه شد^۱ را به عنوان مدارک مرتبط در نظر گرفت. برای محاسبه ربط از فرمول مانعیت استفاده شد.

$$\text{مانعیت یا دقت} = \frac{\text{تعداد مدارک بازیابی شده مربوط}}{\text{مجموع کل مدارک بازیابی شده}}$$

۴. پیشینه پژوهش

«کوپر»، «ویلسون» و «ساراسویک»، موقعیت را عامل مهمی در قضاوت ربط تشخیص دادند (Cooper 2000; Wilson 1973; Saracevic 1996). بدین صورت که ربط در موقعیت های مختلف توسط کاربران به گونه های متفاوت قضاوت شد. یکی از موقعیت هایی که «برگمن» در پژوهش خود بررسی کرد، مهارت فنی و سطح تحصیلات کاربران بود که بر عملکرد نظام بازیابی اطلاعات تأثیر به سزایی داشت (Burgman 1989).

1. Pertinence

«لنکستر»، «ادی» و «بالاکریشنن» بر تعاملی بودن جست‌وجوی اطلاعات تأکید داشتند و تصمیم درباره ربط مدارک بازیابی‌شده را از اختیارات کاربر برشمردند (Lancaster 1979; Oddy & Balaktishnan 1991). «شامبر» بر تأثیر موقعیت نیاز اطلاعاتی بر قضاوت و در نتیجه چندبعدی بودن ربط تأکید کرد. این عوامل به‌علاوه گنجایش‌های ذهنی، هوشی و توانایی‌های کاربران در چگونگی تشخیص کاربران از مدارک بازیابی‌شده مؤثر بودند (Schamber et al. ۱۹۹۰). «کولثاو» نیز در پژوهش خود بر ربط موقعیتی تأکید داشت. بدین‌نحو که افراد در زمان‌ها و موقعیت‌های مختلف، اولویت‌های متفاوتی را در چارچوب ذهن خود شکل دادند. بنابراین قضاوت ربط به‌دلیل تأثیر اولویت‌ها و ملاحظه‌های شخصی فرایندی نسبی بود و نسبت آن در موقعیت‌های گوناگون و افراد مختلف متفاوت بود (Kulthau 1993). «جانسون» ارتباط خصوصیات شخصی را با رضایت شغلی مورد تأیید قرار داد (Johnson et al. 1996). «حجازی» رابطه میان ویژگی‌های شخصی و عملکرد شغلی شاغلان را مورد بررسی قرار داد. یافته‌ها نشان داد که ارتباط آماری معناداری میان ویژگی‌های شخصی و عملکرد شغلی وجود نداشته است. در نمونه مورد مطالعه بیش از ۵/۵۶ درصد در ارتباط با رشته تحصیلی خود اشتغال داشتند و ارزیابی کارفرمایان از حجم فعالیت‌ها ۲/۴۷ درصد بود. بیشترین میانگین (۱۴/۷۱ درصد) از صفت انعطاف‌پذیری و (۱۳/۶۲ درصد) از صفت دلپذیر بودن در حد نسبتاً مطلوب و مطلوب برخوردار بودند (حجازی ۱۳۸۱). «بابایی» عواملی از جمله: (۱) دامنه منابع اطلاعاتی، (۲) نوع اطلاعات مورد استفاده، (۳) زمینه و انگیزه و جهت‌گیری تخصصی فرد، (۴) نظام‌های سیاسی، اقتصادی و اجتماعی پیرامون کاربر، و (۵) نتایج کاربرد اطلاعات را بر قضاوت ربط افراد مؤثر دانست (بابایی ۱۳۸۲). در حالی که «پائو»، فردیت هر موقعیت را عامل مهمی در ایجاد تفاوت در قضاوت ربط پیش‌بینی کرد (Pao 2000). «راتون» رفتار جست‌وجوی کاربران را بر بازخورد (قضاوت) ربط آنها سنجید. این پژوهش یکی از تحقیقاتی بود که به‌وضوح نشان داد در فرایند بازخورد ربط، نقش رفتار کاربر تا چه اندازه می‌تواند بااهمیت و تأثیرگذار باشد. راتون به این نتیجه رسید الگوریتمی که در فهم موضوع اصلی واژه‌ها بهتر عمل کند، باعث بازیابی مدارک مرتبط‌تر می‌شود و نیز رفتار جست‌وجوی کاربر در روند گسترش و خاص کردن سؤال اهمیت زیادی دارد. به‌طور کلی محقق نشان داد که چگونه کاربر با نتایج بازیابی‌شده در تعامل است و هنگامی که کاربر بهترین تکنیک را برای دستکاری

سؤال انتخاب کرد، بیشترین مدارک مرتبط را یافت (Ruthven 2003). «نشاط» ساختار پیشین فرد را شامل سه لایه پیش داشت^۱، پیش نگرش^۲، و پیش دریافت^۳ دانست که به اعتقاد او از مهم ترین عوامل دخیل در قضاوت ربط بودند (نشاط ۱۳۸۲). «کشاورز» در مقاله خود به بررسی تأثیر اضطراب بر قضاوت ربط پرداخت. در این مدل ارتباط شایستگی شبکه با عواملی مانند اضطراب، تجارب دریافت شده از جست و جوی اطلاعات در اینترنت و خودکارآمدی به اثبات رسید. به عبارتی دیگر بین شایستگی شبکه و توانایی شخص در یافتن اطلاعات از وب ارتباط معنادار و مثبت وجود داشت (کشاورز ۱۳۸۳). «فرودی» به بررسی تأثیر حالات روانی کاربران بر میزان تشخیص ربط مدارک بازیابی شده (قضاوت ربط) پرداخت و به این نتیجه رسید که از بین تمامی مقیاس های MMPI^۴، دو مقیاس افسردگی و اضطراب بر قضاوت ربط تأثیر گذارند و هر چه این دو مقیاس در افراد افزایش یافت، میزان تشخیص مرتبط بودن مدارک بازیابی شده در افراد کم شد و بالعکس (فرودی ۱۳۸۸). «حیاتی» در پژوهش خود به این نتیجه رسید که ۷۰ درصد پیشنهادهای خدمت «گوگل ساجست بتا»^۵ به عنوان ارائه دهنده یک الگوی کلیدواژه ای با دریافت کمک، از ربط متوسط به بالا برخوردار بود؛ و نیز بین الگوی کلیدواژه ای با دریافت کمک و الگوی بدون دریافت کمک از لحاظ میزان دقت بر مبنای ربط کاربرد اختلاف معناداری وجود نداشت. به عبارت دیگر بین قضاوت ربط و الگوی کلیدواژه ای ارتباط معنادار وجود نداشت (حیاتی ۱۳۸۸).

۵. یافته های پژوهش

برای توصیف داده های پژوهش از شاخص های آماری میانگین و انحراف معیار، و برای تحلیل داده ها از تحلیل رگرسیون همزمان به منظور بررسی رابطه بین دو متغیر استفاده شد. در ابتدا محقق مشخص کرد که چه درصد از افراد نمونه، دارای چه ویژگی شخصیتی هستند. نتایج حاصل از میانگین و انحراف معیار مقیاس های پنج عاملی شخصیت در نمونه مورد بررسی در جدول ۱ نشان داده شده است.

1. Fore having
2. Fore sight
3. Fore conception
4. The Minnesota Multiphasic Personality Inventory
5. Google Suggest Beta

جدول ۱. شاخص‌های آماری میانگین و انحراف معیار نمرات مقیاس‌های پنج‌عاملی در کاربران

انحراف معیار	شاخص‌های آماری		مقیاس‌های پنج‌عاملی
	میانگین	انحراف معیار	
۰/۲۵	۰/۱۲		عصبیت (روان‌نژندگرایی)
۰/۲۱	۰/۳۵		برونگرایی
۰/۲۲	۰/۱۷		انعطاف‌پذیری
۰/۲۹	۰/۲۰		توافق‌پذیری (دلپذیر بودن)
۰/۳۵	۰/۱۵		باوجدان بودن

با توجه به نتایج جدول ۱ مشاهده می‌شود میانگین افراد در بُعد شخصیتی «برونگرایی» بیش از سایر ابعاد شخصیتی است. «توافق‌پذیری» و «انعطاف‌پذیری» در اولویت‌های بعدی قرار دارند. بعد از مشخص شدن میانگین افراد در ویژگی‌های شخصیتی مختلف، قضاوت ربط آنان با هر ویژگی شخصیتی، اندازه‌گیری شد و مورد مقایسه قرار گرفت. نتایج حاصل از میانگین، واریانس و انحراف معیار قضاوت ربط آنان در جدول ۲ آورده شده است.

جدول ۲. شاخص‌های آماری میانگین، واریانس و انحراف معیار قضاوت ربط کاربران با مقیاس‌های پنج‌عاملی

انحراف معیار	شاخص‌های آماری		کاربران
	واریانس	میانگین	
۰/۰۲۸	۰/۰۰۰۸	۰/۲۲	افراد با ویژگی عصبیت
۰/۴۰۹	۰/۱۶۷	۰/۸۶	افراد با ویژگی برونگرایی
۰/۳۷۱	۰/۱۳۸	۰/۵۱	افراد با ویژگی انعطاف‌پذیری
۰/۳۹۲	۰/۱۵۴	۰/۶۲	افراد با ویژگی توافق‌پذیری
۰/۳۱۹	۰/۱۰۲	۰/۳۹	افراد با ویژگی باوجدان بودن

جدول ۲ نشان می‌دهد که کاربران با ویژگی شخصیتی برونگرایی، مدارک مرتبط

بیشتری را نسبت به سایر کاربران بازیابی کردند. پس از آن، کاربران با ویژگی‌های شخصیتی توافق‌پذیری و انعطاف‌پذیری بیشترین مدارک مرتبط را بازیابی کردند. کاربران با ویژگی‌های عصبیت، میزان مدارک مرتبطی که اعلام کردند، بسیار پایین بود. کاربران با ویژگی‌های باوجدان‌بودن، در این زمینه متوسط عمل کردند. برای تشخیص رابطه میان قضاوت ربط و مقیاس‌های پنج‌عاملی ویژگی‌های شخصیت از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد که نتایج در جدول ۳ آورده شده است.

جدول ۳. تحلیل رگرسیون همزمان قضاوت ربط کاربران بر حسب مقیاس‌های پنج‌عاملی

خطای معیار	ضریب تعیین	ضریب همبستگی چندمتغیره	شاخص‌های آماری متغیرها
۲/۶۸	٪۱۵	٪۴۰	قضاوت ربط مقیاس‌های پنج‌عاملی

با توجه به جدول ۳، اندازه ضریب تعیین نشان داد که با ورود تمامی متغیرهای پنج‌عاملی (۱۵ درصد)، تغییرات میزان قضاوت ربط توسط کاربران را می‌توان تبیین کرد. بدین معنی که مقیاس‌های پنج‌عاملی بر میزان تشخیص مرتبط‌بودن مدارک بازیابی‌شده (قضاوت ربط) کاربران مؤثر بود و نیز میزان همبستگی میان دو متغیر پژوهش، ۴۰ درصد بود. برای مشخص شدن اینکه آیا این همبستگی به صورت تصادفی بوده و یا واقعی، از آزمون تحلیل واریانس برای این همبستگی استفاده شد. با توجه به جدول ۴ که سطح معناداری را ۰/۰۱ نشان داد و این مقدار کمتر از ۰/۰۵ بود، فرض صفر یعنی عدم وجود رابطه بین ویژگی‌های شخصیتی و قضاوت ربط، رد شد و فرض یک که نشان از رابطه معنادار میان این دو متغیر است تأیید شد.

جدول ۴. تحلیل واریانس برای رگرسیون همزمان قضاوت ربط کاربران بر حسب مقیاس‌های

پنج‌عاملی

منابع تغییرات	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	نست F	سطح معناداری آلفا
رگرسیون	۴۸۱/۶۳۲	۱	۴۸۱/۶۳۲	۱۹/۱۶۸	۰/۰۱
باقیمانده	۱۰۰۵/۶۵۲	۳۹	۲۳/۷۶۱		
کل	۱۴۸۷/۲۸۴	۴۰			

نتایج تحلیل واریانس برای رگرسیون همزمان تشخیص مرتبط بودن مدارک بازیابی شده توسط کاربران بر حسب مقیاس‌های پنج‌عاملی بر اساس جدول ۴ معنادار بود، بنابراین وجود رابطه معنادار بین دو متغیر پژوهش تأیید شد. اما می‌بایست مشخص می‌شد که آیا هر پنج مقیاس این آزمون دارای رابطه معنادار با قضاوت ربط است؟ لذا میزان همبستگی قضاوت ربط با مقیاس‌های پنج‌عاملی شخصیت بررسی شد که یافته‌های حاصل در جدول ۵ نشان داده شده است.

جدول ۵. ضرایب حاصل از تحلیل رگرسیون همزمان قضاوت ربط کاربران بر حسب مقیاس‌های

پنج‌عاملی

متغیرها	شاخص‌ها	r	p
قضاوت ربط - عصیبت (روان‌نژندگرایی)		-۰/۰۰۲	۰/۰۶۴
قضاوت ربط - برونگرایی		۰/۴۴۱	۰/۰۰۱
قضاوت ربط - انعطاف‌پذیری		۰/۱۵۸	۰/۰۵
قضاوت ربط - توافق‌پذیری (دلپذیر بودن)		۰/۴۲۴	۰/۰۰۱
قضاوت ربط - باوجدان بودن		۰/۰۷۸	۰/۰۱

با توجه به نتایج جدول ۵ مشخص شد که بین برونگرایی و قضاوت ربط رابطه مثبت و معناداری وجود داشت ($r=0/441$). پس از برونگرایی، توافق‌پذیری بیشترین رابطه را با قضاوت ربط نشان داد ($r=0/424$). بین انعطاف‌پذیری و قضاوت ربط ($r=0/158$)، باوجدان بودن و قضاوت ربط ($r=0/078$)، همچنین بین عصیبت و قضاوت ربط ($r=0/002$) رابطه معناداری مشاهده نشد.

۶. نتیجه‌گیری

یافته‌های پژوهش نشان داد که ویژگی‌های شخصیتی کاربران یکی از عوامل تاثیرگذار بر قضاوت ربط در بازیابی اطلاعات است. چنانچه مشاهده شد، در پژوهش «لنکستر» (وادی) و «بالاکریشنان» نیز بر تعاملی بودن جست‌وجوی اطلاعات تأکید شده و تصمیم نهایی (در مورد مرتبط یا غیرمرتبط بودن مدارک بازیابی شده) منحصرأ از اختیارات کاربر محسوب شده است (Lancaster 1979; Oddy & Balakrishnan 1991). پژوهشگران بسیاری معتقدند که تأثیر کاربر در بررسی‌ها و تحقیقات قضاوت ربط، قابل اغماض و چشم‌پوشی نیست؛ اما پژوهشی تاکنون نقش ویژگی‌های شخصیتی کاربران را در قضاوت ربط بررسی نکرده است. از بین پنج ویژگی شخصیتی که در این پژوهش مورد بررسی قرار گرفت، برونگرایی با قضاوت ربط دارای رابطه معنادار و مثبت بود؛ بدین معنی که افراد با ویژگی برونگرایی، میزان مدارک مرتبطی که تشخیص دادند و اعلام کردند، بیشتر بود. پس از برونگرایی، توافق‌پذیری رابطه مثبت و معنادار با قضاوت ربط داشت. بین قضاوت ربط و ویژگی‌های شخصیتی انعطاف‌پذیری، باوجدان‌بودن و عصیت، رابطه معناداری مشاهده نشد. «فروودی» در پژوهش خود نشان داد دو حالت روانی اضطراب و افسردگی (که در ابتدای مقاله حاضر اشاره شد از جمله صفات زیرمجموعه عصیت هستند) بر قضاوت ربط تأثیر معنادار و منفی دارد (فروودی ۱۳۸۸). همچنین ساولانین (۲۰۰۲) تأثیر اضطراب بر جست‌وجوی اطلاعات کاربران را صحه گذاشته است. «کولثاو» نیز با واسطه به نقش اضطراب بر قضاوت ربط پرداخت. یافته‌های پژوهش کولثاو حاکی از آن بود که اولویت‌های شخصی کاربران از عوامل تأثیرگذار بر قضاوت ربط است و چنانچه اولویت کاربر تغییر کند، میزان انگیزش و وسواس او در قضاوت ربط هم تغییر می‌کند (Kulthau 1993). به عبارتی اگر کاربر برای مدیر مافوق خود جست‌وجو کرده باشد و یا اینکه صرف انجام تکلیف کلاسی به جست‌وجو پرداخته باشد، میزان قضاوت ربط تغییر خواهد کرد. در هر یک از این اولویت‌ها فرد دستخوش نوعی حالت روحی خواهد بود که مهم‌ترین حالتی که تأثیرگذار شناخته شد همان حالت اضطراب و تنش بود. پس به‌طور کلی افراد با حالات روانی اضطراب و افسردگی به نتیجه مطلوبی از جست‌وجو دست نیافتند. با توجه به نتایج پژوهش‌های مذکور (حاکی از رابطه معنادار اضطراب و افسردگی با قضاوت ربط) و مقایسه آنها با یافته‌های پژوهش حاضر (عدم وجود رابطه

معنادار بین عصبیت و قضاوت ربط) می‌توان نتیجه گرفت که این عدم رابطه معنادار، مربوط به سایر زیرمجموعه‌های عصبیت یعنی کمرویی، تکانشگری و آسیب‌پذیری بوده است. با توجه به یافته‌های پژوهش حاضر، پیشنهاد می‌شود کاربران در شرایط آرامش فکری به جست‌وجو بپردازند. همان‌گونه که افراد هنگام جست‌وجو عوامل بیرونی از جمله سرعت شبکه، زمان در اختیار، موتور جست‌وجوی مناسب و غیره را مورد توجه قرار می‌دهند تا نتایج مطلوبی از جست‌وجو به دست آورند، بایستی عوامل درونی از جمله آرامش و عدم وجود تنش و اضطراب را نیز در نظر داشته باشند. کتابداران و افرادی که وظیفه اصلی آنان در کتابخانه‌ها یا مراکز اطلاع‌رسانی جست‌وجو کردن در پایگاه‌های اطلاعاتی مختلف و ارائه نتایج به کاربران نهایی است می‌توانند از نتایج پژوهش حاضر تا حد زیادی استفاده کنند. مدیران کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی نیز می‌توانند با شناخت و در نظر گرفتن ویژگی‌های شخصیتی افراد و با ایجاد شرایط شغلی مساعد و متناسب با ویژگی شخصیتی هر کارمند و همچنین فراهم کردن محیط آرام و مناسب برای مراجعان، در بهبود روند جست‌وجو نقش به‌سزایی داشته باشند.

۷. منابع

- بابایی، محمود. ۱۳۸۲. *نیازسنجی اطلاعات*. تهران: مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران.
- پائو، میراندالی (۱۳۷۹). «مفاهیم بازیابی اطلاعات». ترجمه اسدالله آزاد و سیدرحمت الله فتاحی. مشهد: دانشگاه فردوسی.
- حجازی، یوسف. ۱۳۸۱. رابطه میان ویژگی‌های شخصیتی و عملکرد شغلی. *روان‌شناسی و علوم تربیتی*. ۶۵.
- حیاتی، زهیر. ۱۳۸۸. بررسی مقایسه‌ای الگوی جست‌وجوی کلیدواژه‌ای با دریافت کمک و الگوی جست‌وجوی بدون کمک در موتور کاوش گوگل از دیدگاه کاربران. *مطالعات تربیتی و روان‌شناسی دانشگاه فردوسی مشهد* ۱۰ (۲): ۹۱-۱۱۳.
- شعاع کاظمی، مهرانگیز، مومنی، مهر آور (۱۳۸۸). «رابطه هوش هیجانی و ویژگی‌های شخصیتی دانشجویان دختر رشته‌های تربیت بدنی و علوم تربیتی». *روانشناسی و دین*. سال دوم. شماره چهارم. زمستان. صص ۱۰۱-۱۱۷.
- کشاورز، حمید، مترجم. ۱۳۸۳. *شایستگی شبکه‌ای و جست‌وجوی اطلاعات در اینترنت: از تعاریف تا مدلی شناختی اجتماعی*. نوشته ریجو ساوالانین. ۲۰۰۲. *فصلنامه علوم اطلاع‌رسانی* ۱۹ (۳ و ۴).

عنبری، اکبر. ۱۳۸۲. پایایی، روایی و هنجاریایی تست شخصیت NEOPI-R در مورد دانش‌آموزان پیش‌دانشگاهی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، گروه روان‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی رودهن.

فهودی، فائزه. ۱۳۸۸. بررسی تأثیر حالات روانی کاربران بر میزان تشخیص ربط مدارک بازیابی شده هنگام جست‌وجو. فصلنامه علوم و فناوری اطلاعات ۴: ۵۳-۶۷.

کوپر، کالین. ۱۹۹۸. تفاوت‌های فردی: نظریه و سنجش. ترجمه حسن پاشا شریفی. تهران: نشر سخن.

نشاط، نرگس. ۱۳۸۲. هرمنوتیک و بازیابی اطلاعات. اطلاع‌شناسی ۱ (۲): ۳۳-۴۶.

ویکری، برایان؛ ویکری، الینا. ۱۳۸۰. علم اطلاع‌رسانی در نظر و عمل. ترجمه عبدالحسین فرج‌بهبلو. مشهد: انتشارات دانشگاه فردوسی مشهد.

- Borlund, P. 2003. the concept of relevance in IR. *Journal of the American society for information science and technology* 54 (10): 913-925.
- Borgman, C. L. 1989. All User of Information Retrieval System Are not Created Equal: An Exploration into Individual differences. *Information Processing and Management* 25: 237-251.
- Casta, P. T., and Mc cara. R. R. 1992. NEO-PI®. professional Manual Odessa. *FI. Psychological Assessment resources*.
- Cuadra, C. A., and R. V. Katter. 1967. The relevance of relevance assessment, Proceedings of the American Documentation Institute. *American Documentation Institute, Washington, DC*4: 95-99.
- Cool, Colleen. 1993. *Information seeking behavior in new searching environments*. <http://www.scils.rutgers.edu/~sypark/colis.html> (accessed 8 Feb 2014).
- Cooper, W. S. 2000. A definition of relevance for information retrieval. *Information storage and retrieval* 7: 19-37.
- Ellis, D. 1996. the dilemma of the measurement in information retrieval research. *Journal of the American society for information science and technology* 47: 23-36.
- Harter, S. P. 1996. Variations in relevance assessments and the measurement of retrieval effectiveness. *Journal of the American society for information science* 47 (1): 37-49.
- Jansen, P. G., A. Kerkstra, H. H. Abu-saad, and I. Van der-zee. 1996. *The effect job characteristics and individual characteristics on job satisfaction*.
- Kulthau, C. C. 1993. A principle of uncertainty for information seeking. *Journal of documentation* 49: 39-365.
- Lancaster, F. W. 1979. *Information retrieval systems: characteristics testing, and evaluation*. New York: Wiley.
- Maglaughin, K. L., and Sonnenwald, D. H. 2002. User perspectives on relevance criteria. A comparison among relevant, Partially relevant and non-relevant judgments. *Journal of the American society for information science and technology* 53 (5): 327-342.
- Murphy, Kelvin. R., and D. O. shofer. 1991. *psychological testing: principle and application*. 2nd edition.
- Oddy, R. N., and Bhaskaran Balakrishnan. 1991. Pthomas: An Adaptive Information Retrieval System on the Connection Machine. *Information Processing and Management* 27 (4): 317-335.

- Ruthven, Jan. 2003. Incorporating user search behavior into relevance feedback. *Journal of the American Society for Information Science and Technology* 54 (6): 529-549.
- Saracevic, T. 1996. relevance reconsidered. www.scils.rutgers.edu (accessed 8 Feb 2014).
- Schamber, L., Barry, C. 1998. User criteria for relevance evaluation: A cross-situational comparison. *Information processing and management* 34. (2/3): 219-236.
- Schamber, L., M. Eisenberg, and M. Nilan. 1990. A re-examination of relevance: Toward a dynamic, situational definition. *Information processing and management* 26 (6): 755-776.
- Wilson, P. 1973. situational relevance. *Information storage and retrieval* 9: 457-471.

The Effect of User's Personality Characteristics on Relevance Judgment

Faezeh Farhoodi*

Ph.D Student in Knowledge and Information Science
Science and Research Branch; Islamic Azad University
Tehran, Iran

Nadjla Hariri¹

Ph.D. Associate Professor, Department of Knowledge
and Information Science; Science and Research Branch
Islamic Azad University; Tehran, Iran

Iranian Journal of
**Information
Processing &
Management**

Abstract: The aim of research is to investigate the influence of user's characteristics on their relevance judgment. The research method was an analytical survey in which 40 masters students and graduates of Information and Knowledge Sciences formed the research population. NEO-personality inventory-revised was used to investigate the population in 5 factors (Extraversion/ Neuroticism/ Openness to experience/ agreeableness/ Conscientiousness). Relevance judgment was performed on 10 first retrieved records in Google for 5 keywords that had been searched by the research population and precision was measured.

Findings showed that users' relevance judgment is not the same despite the intervening control; Extraversion and agreeableness have positive and significant relationship with relevance judgment and there is not any significant relationship between Neuroticism, Openness to experience and Conscientiousness with relevance judgment. In other words, users with characteristics such as Extraversion and agreeableness retrieved more related records. In general, some personal characteristics have influence on relevance judgment. Library and information managers can improve search process through providing suitable job conditions and suitable environment for users to search information in better situations.

Keywords: Personality Characteristics; Relevance Judgment; Information Retrieval; Information Needs

Iranian Research Institute Iranian
for Science and Technology
ISSN 2251-8223
eISSN 2251-8231
Indexed in LISA, SCOPUS & ISC
Vol.29 | No.2 | pp: 317-331
Winter 2014

* Corresponding Author:
Faezehfarhoodi2000@yahoo.com
l.nadjlahariri@gmail.com